

Persconferentie: De Nederlandse economie 2^e kwartaal 2009, d.d. 13 augustus 2009

Sheet 1: Opening

Dames en heren goedemorgen. Welkom op het Centraal Bureau voor de Statistiek bij de presentatie van de cijfers over het 2^e kwartaal van 2009.

De Nederlandse economie is het 2^e kwartaal van dit jaar met 5,1 procent gekrompen. De krimp is dus nog iets groter dan de krimp van 4,5 procent in het 1^e kwartaal. Die was al de grootste na de Tweede Wereldoorlog. Kwartaal op kwartaal is de krimp wat minder, namelijk 0,9 procent. Ik ga nu in de rest van mijn presentatie in op een onderbouwing van deze cijfers en ook op de internationale vergelijking en op de doorwerking onder andere op de arbeidsmarkt. Ik kom ook met nieuwe cijfers over vacatures en banen.

Sheet 2: Bbp-groei jaar op jaar

De bbp-krimp van 5,1 procent ligt niet ver uit de buurt van de 4,5 procent krimp van het eerste kwartaal, maar het zijn wel de slechtste cijfers die na de Tweede Wereldoorlog zijn gemeten. En sterk afwijkend van de groei-cijfers die we in 2007 en 2008 het eerste halfjaar nog hadden. Toen sloeg de financiële crisis over naar de reële economie. Daarna is zoals bekend de Nederlandse economie evenals de wereldeconomie keihard onderuit gegaan. En dat blijft ook in deze cijfers het beeld dat eruit rolt.

Sheet 3: Bbp-groei kwartaal op kwartaal

Het vorige kwartaal was de kwartaal-op-kwartaalkrimp 2,7 procent. Dat was de steile achteruitgang die we toen in de cijfers zagen. Nu zien we dat die krimp in het tweede kwartaal beperkt blijft tot 0,9 procent. Dus de krimp gaat door, maar wordt ook minder groot.

Sheet 4: Bbp internationaal

Bij de internationale vergelijking zien we voor Nederland die 5,1 procent krimp opnieuw terug. In de Verenigde Staten, nog altijd de belangrijkste economie in de wereld, is de krimp minder sterk, 3,9 procent volgens de meest recente cijfers. Dat geeft aan dat in de VS de stimuleringsmaatregelen van de beide regeringen meer hun werk hebben gedaan. Ook kwartaal op kwartaal is de krimp daar maar heel bescheiden. Die is ongeveer 0,2 procent.

Vergelijken we daarna onze cijfers met de cijfers van Duitsland. Een uur-tje geleden zijn de Duitse cijfers bekend geworden. Het eerste kwartaal zat Duitsland met een krimp van 6,7 procent op een grotere krimp dan Nederland. Nu zien we dat de krimp in Duitsland 7,1 procent is.

Straks om 11 uur komen ook de cijfers van Europa beschikbaar, maar daar neem ik uiteraard geen voorschot op. Maar u kunt zich voorstellen dat het Duitse cijfer van groot belang is voor het Europese cijfer.

Sheet 5: Bestedingen

Bij de bestedingen zien we ook weer die 4,5 procent krimp in het eerste kwartaal en die 5,1 procent krimp in het tweede kwartaal. In het tweede kwartaal zien we als we de kolom langslopen overwegend, op een uitzondering na, allemaal mintekens. Ik begin met de consumptie van huishoudens. Daarvan zien we dat de krimp in het tweede kwartaal met 2,6 procent ongeveer even groot is als in het eerste kwartaal en dat was toen voor het eerst sinds jaren dat de consumenten echt minder zijn gaan uitgeven.

Sheet 6: Consumptie gezinnen

Nu volgt wat onderbouwing voor de consumptiekrimp van dit kwartaal. Daarmee sluit ik ook aan bij het persbericht detailhandel dat u ook in uw map terugvindt, en dat vandaag ook is uitgekomen. De klap is vooral gevallen bij de bestedingen aan duurzame consumptiegoederen, zowel in het eerste als in het tweede kwartaal. Dit kwartaal is de daling 8 procent. En waar zit hem dat vooral in? Niet zozeer in kleding, dat is maar een beperkte krimp, maar de krimp is heel zwaar als het gaat om woninginrichting. Dit hangt ook samen met de stagnatie op de woningmarkt op dit moment.

Ook de aanschaf van consumentenelektronica, dit zijn televisies, computers, wasmachines, heeft een behoorlijke tik opgelopen. In het tweede kwartaal was er zelfs 16 procent minder omzet aan consumentenelektronica. Maar de klap wordt, uiteraard niet helemaal onverwacht, gemaakt door de verkoop van nieuwe auto's. Daar is de krimp opgelopen tot 29 procent. Er zijn 29 procent minder nieuwe personenauto's verkocht in het tweede kwartaal. Dus van de regeringsmaatregel, de slooppremie die de markt met een zweepslag weer in beweging moest brengen, zien wij nog geen spoor terug in onze cijfers.

Niet alleen duurzame consumptiegoederen hebben bijgedragen tot de daling, maar het zit ook in het vliegen vanuit Nederland en in de horeca, daar blijft de consumptie laag. Daar tegenover is bij de voeding de krimp maar 1 procent. Daar zit niet de grote krimp.

De bestedingen van de consument vallen tegen als we bedenken dat de cao-loonstijging zo'n 3 procent was, de inflatie de helft daarvan en de overheid de koopkracht ondersteunde met het afschaffen van de WW-premie. De consument heeft flink wat geld op de spaarrekening gezet.

Sheet 7: Bestedingen

De overheidsbestedingen, de consumptie van de overheid, laten wel een plusje zien. Daar zit vooral de zorg in, maar ook het openbaar bestuur en het onderwijs laten een lichte reële groei zien. Daaraan gaat de recessie tot nu toe voorbij. De klap, en ook in vergelijking met het vorige kwartaal, zit bij de investeringen. De investeringen waren al hard omlaag gegaan in het eerste kwartaal met bijna tien procent krimp, maar daar gaat nu nog eens een krimp van 13 procent overheen.

Wat vooral nieuw is in deze krimp is de teruggang bij de investeringen in de woningbouw en in de utiliteitsbouw. Daar blijkt dat er wel een grote werkvoorraad is, vergunningen die voor de nieuwbouw zijn afgegeven, maar die worden niet in productie genomen. Men wacht op kopers. Dat heeft er in belangrijke mate toe bijgedragen dat daar dus nu ook een forse krimp van de bouwproductie en daarmee ook van de investeringen woningen en gebouwen kan worden opgetekend. De grootste krimp bij de investeringen, net als in het eerste kwartaal, is overigens bij de investeringen in machines en in vrachtwagens. Daar is de krimp in de buurt van de 25 procent. Dat zijn dus zeer grote dalingen.

Klein lichtpuntje bij de investeringen zijn de investeringen in weg- en waterbouw. Daar is zelfs een licht plusje te noteren en dat plusje heeft te maken met het feit dat in de GWW de overheid heel vaak de opdrachtgever is.

Komen we dan bij de uitvoer, dan zien we dat de uitvoer de categorie was waarin de recessie Nederland in feite binnensloop in het vierde kwartaal. Het eerste kwartaal was er een krimp van bijna 12 procent. Nu zien we dat die krimp iets minder is, nu is het nog 11 procent. Maar nog steeds is het zo dat de uitvoer van Nederland een stuk lager ligt dan een jaar geleden. Dat geldt zowel voor de uitvoer van Nederlands product als voor de wederuitvoer.

Sheet 8: Uitvoer van goederen

Vandaag hebben wij ook het nieuwe cijfer van juni dat u ook in uw map terugvindt. Dan zien we toch dat de laatste twee maanden in mei en juni de teruggang van de export met 11 en 12 procent toch wat minder is dan in de voorgaande vier maanden het geval is geweest. Dus wie naar een lichtpuntje op zoek is kan misschien hieruit een klein lichtpuntje halen. Het is nog altijd zo dat er sprake is van een zeer forse krimp van de goederenexport, maar wellicht dat nu het ergste van de krimp voorbij is. Dat we niet alleen een bodem hebben bereikt, maar misschien een licht herstel in aantocht is.

Sheet 9: Bestedingen

De krimp in de invoer is 10 procent is en dat heeft natuurlijk vooral te maken met het feit dat er veel minder geïnvesteerd is in spullen die we doorgaans invoeren zoals machines en computers en ook dat er vooral minder geconsumeerd is aan goederen die wij invoeren, denk aan invoer van auto's.

Sheet 10: Productie bedrijfstakken

De verdere verslechtering van de economie is toe te schrijven aan twee bedrijfstakken. Allereerst de delfstoffenwinning. Dat was -4 procent in het vorige kwartaal en nu is dat -19 procent in het tweede kwartaal. Daar zit het milde voorjaar achter, maar ook wordt ons aardgas gebruikt als grondstof voor de industrie en de industrie heeft veel minder afgenomen.

De industrie kent een daling van 12,5 procent. Dat blijft dus een buitengewoon grote daling. Het is een fractie minder dan in het eerste kwartaal. Achter de daling in de industrie zit het beeld van dat het in de voeding- en drankenindustrie relatief nog meevalt, 4 procent in de min, maar in de chemie is de daling wel een procent of 12 en in de metaalsector worden de hardste klappen opgelopen, tot zelfs 33 procent bij de transportmiddelenindustrie. De Nederlandse productie van vrachtwagens en personenauto's heeft een enorme knauw opgelopen.

Toch wil ik niet nalaten om ook te melden bij de industrie dat we nog geen productiecijfers over juli hebben, maar daar is wel producentenvertrouwen uitgevraagd. De bezettingsgraad in de industrie was in juli wat minder negatief dan in het eerste half jaar en de ondernemers zijn nu toch weer redelijk tevreden over hun voorraden onverkocht product. De afgelopen kwartalen had men teveel voorraad. Dat is de afgelopen maanden afgebouwd, dus de voorraadpositie in industrieel Nederland is weer op normaal peil. De voorraadbeweging kan op deze manier misschien zorgen voor technisch herstel. De voorraden zullen de komende kwartalen in elk geval weer aangevuld moeten worden.

Na dit lichtpuntje ga ik naar wat ik wel echt het minpuntje van dit kwartaal zou willen noemen. Dat is de terugval in bouwproductie. In het eerste kwartaal is de productie nog ongeveer stabiel en in het tweede kwartaal is er nu een daling van 5 procent. De oorzaak is denk ik al aangegeven. Het gaat niet goed met de nieuwbouw van woningen, maar ook van winkels en kantoren. Daar zijn wel vergunningen voor afgegeven, maar die leiden op dit moment niet tot bouwactiviteiten, omdat die vergunningen in portefeuille worden gehouden. Ze leiden niet tot orders voor aannemers. Opdrogende voorraadorders duwen de bouwproductie stevig omlaag.

In de handel en horeca, en dat geldt ook voor de transportsector, is de daling ongeveer even groot als een kwartaal geleden. Men zou kunnen zeggen dat er een stabiel niveau is, maar dan wel een stuk lager dan een jaar geleden. Dat is een beetje het beeld wat voor een belangrijk gedeelte van het bedrijfsleven geldt. In de zakelijke diensten is de daling beperkt, maar daarin valt vooral op dat de uitzendbranche behoorlijk onderuit is gegaan.

Bij de overheid en de zorg gaat het bijna business as usual. De zorg groeit nog wat harder dan de overheid, maar daar zitten dus de plussen. Overkoepelend kunnen we zeggen dat het goed gaat bij de collectieve sector. De marktsector wordt geconfronteerd met een fors lager productieniveau over de hele linie.

Sheet 11: Banengroei

Vorig kwartaal viel op dat in het eerste kwartaal de werkgelegenheid zelfs nog iets gestegen was in vergelijking met een jaar geleden. Maar nu is in het tweede kwartaal dan toch een zware daling van de werkgelegenheid opgetreden. Er zijn nu 93 duizend banen minder dan een jaar geleden. De werkgelegenheid in Nederland is nu heel snel aan het teruglopen. Dat zien we ook aan de kwartaal-op-kwartaalgroei. 1 procent krimp in een kwartaal tijd betekent op een niveau van ongeveer 8 miljoen dat zo'n 80 duizend banen in een kwartaal verloren zijn gegaan.

De daling zit vooral in de uitzendbranche. Het is opvallend hoe zwaar de teruggang is bij het aantal uitzendbanen. Het gaat daarbij natuurlijk in feite om werkgelegenheid in andere bedrijfstakken. In de industrie zien we bijvoorbeeld dat de werkgelegenheidsdaling nog heel beperkt is. Het betekent dat men het reguliere vaste personeel wel in dienst heeft gehouden maar dat men de uitzendkrachten heeft bedankt. Dit geldt voor een heleboel andere bedrijfstakken als het transport, de horeca en de handel.

Dus het is heel duidelijk dat in de flexibele schil rond de arbeidsmarkt de hardste klappen tot nu toe zijn gevallen, maar dat veel andere bedrijven nog bezig zijn om reorganisatieplannen voor te bereiden en door te voeren voor het reguliere personeel.

Sheet 12: Bbp-groei en werkgelegenheid

In het eerste halfjaar van 2009 is er 4,8 procent krimp. Het is natuurlijk heel duidelijk dat 2009 afkoerst op de grootste krimp na de Tweede Wereldoorlog, want de laatste keer dat we een krimp hadden was 1,2 procent in 1982. Gewaagde voorspelling misschien, maar ik denk dat de krimp dit jaar op basis van deze cijfers groter zal zijn.

De werkgelegenheid ontwikkelt zich tot nu toe nog aanzienlijk beter, want daar zit maar een krimp van 0,2 procent als we de twee kwartalen bij elkaar nemen. Dat geeft natuurlijk aan dat de werkgelegenheid toch steeds behoorlijk achterloopt bij de productieontwikkeling. Dat is de voorbode van veel slechtere ontwikkelingen in de rest van het jaar op de arbeidsmarkt. Er is een negatieve arbeidsproductiviteitsontwikkeling van 4 a 4,5 procent. Dat betekent hoge kosten en dat kan natuurlijk niet helemaal goed gaan. Een deel van die kosten wordt overigens in Nederland nog opgevangen door deeltijd WW en werktijdverkorting, maar dat zijn landelijk gezien druppels op een gloeiende plaat.

Sheet 13: Vacatures naar bedrijfstak

Het aantal vacatures is een andere belangrijke arbeidsmarktindicator. Vandaag zijn ook de nieuwe cijfers van de vacatures bekend geworden en dan zien we dat eind juni, dus 1,5 maand geleden, er nog 127 duizend openstaande vacatures waren in Nederland. Dat is vrijwel een halvering als we het vergelijken met drie kwartalen geleden. Toen stond het nog op een vrijwel recordniveau van 247 duizend. Geeft aan hoe snel ook de omslagen zich in Nederland hebben voltrokken. Vacatures zijn een van de eerste indicatoren van hoe hard het ook op de arbeidsmarkt gaat. Dat betekent ook dat het steeds moeilijker wordt om mensen die hun baan dreigen te verliezen te helpen bemiddelen van werk naar werk.

We zien ook dat die daling zich vooral voordoet in de commerciële sector, de industrie en de bouwnijverheid. 43 duizend vacatures waren er eind september vorig jaar in de industrie en de bouw. Toen schreeuwden we nog om vooral vakbekwaam personeel. Daar zijn er nu nog 15 duizend openstaande van over. In de commerciële dienstverlening is er ook sprake van meer dan een halvering.

In de zorg en het onderwijs loopt het aantal vacatures dat openstaat ook terug, maar voor een gedeelte zal dat vermoedelijk ook toe te schrijven zijn aan het feit dat die bedrijfstakken wel werkgelegenheid hebben en dat die vacatures nu makkelijker te vervullen zijn. Er zijn nog heel wat mensen die de vrije keuze hebben. Denk aan mensen die van school komen en die nu kiezen voor een baan in die sectoren in plaats van in het bedreigde bedrijfsleven.

Sheet 13: Werkloosheid, vacatures en uitzenduren

In het totaalplaatje is te zien hoe steil die vacatures nu aan het dalen zijn. Ze zijn nog niet op het laagste punt van 90 duizend in de tweede helft van 2003. Maar het gaat op het ogenblik heel hard omlaag. Het recordniveau van 2007 is ver uit zicht verdwenen.

Bij de uitzenduren, ook een early indicator van de arbeidsmarkt, is de daling van de werkgelegenheid als eerste ingezet. Daar is dus ook die hele scherpe daling van het aantal uitzenduren en daarmee ook de daling van het aantal uitzendkrachten terug te vinden. Het gaat opmerkelijk hard omlaag met de uitzendbranche.

De reguliere werknemers lijken het nog een heel eind te houden. In de zomer van vorig jaar bereikte de werkloosheid het laagste punt van ongeveer 290 duizend. Daarna was er heel lichte aandrang tot stijging. Pas de afgelopen maanden is die stijging wat feller geworden, een stijging van 15 duizend per maand ongeveer. Deze stijging zit vooral bij mannen. Nog steeds zijn de bedrijfstakken waar mannen werken het meest getroffen.

De stijging zit ook bij jongeren, want die raken nu natuurlijk het eerste hun baan kwijt. Dit komt gedeeltelijk omdat ze in die uitzendbanen zitten. Bij de 45-plussers is nog nauwelijks sprake van een opwaartse beweging van de werkloosheid, want daar zit natuurlijk die reguliere werkgelegenheid die tot nu toe wel stand houdt, al zit die groep wel in de reorganisatieprocessen.

Sheet 14: Samenvatting

Daarmee kom ik aan het eind van mijn betoog en vat ik het nog eens samen.

De krimp van de economie is in het tweede kwartaal opgelopen tot 5,1 procent. De verslechtering ten opzichte van het eerste kwartaal zit in de bouw en het aardgas. Daar zakt de productie ook weg.

In de export blijft de daling groot, maar is de krimp iets minder dan in de voorgaande maanden, wellicht een voorbode van enig herstel. Ook het producentenvertrouwen, de bezettingsgraad en de voorraadpositie zijn iets verbeterd.

De consumenten houden nog steeds sterk de hand op de knip dus daar is geen impuls van uit gegaan ondanks het geld dat er is.

Op dit moment is er sprake van een flinke daling van het aantal banen en zijn al heel veel vacatures vervallen. De werkloosheid is flink aan het oplopen. Minder werkgelegenheid kan verder negatief op de consumentenbestedingen uitwerken.